

Imperativul (normă, lege, poruncă, ordine, rânduială, disciplină, autoritate). O perspectivă onto-teologică

Conf. Dr. Sebastian MOLDOVAN (Sibiu)*

Rezumat:

Lucrarea de față își propune să contribuie la dezbaterile problematicii abaterilor de la disciplina Bisericii prin abordarea chestiunii preliminare a temeiului disciplinei ecleziale, respectiv a noțiunii de imperativ, așa cum apare ea în Noul Testament și în Tradiția patristică răsăriteană, cu referire specială la Sf. Maxim Mărturisitorul. Concluzia argumentului poate fi rezumată astfel: imperativul exprimă logica vieții ca iubire.

Cuvinte cheie:

imperativ, lege, viață, dar, iubire, Sf. Maxim Mărturisitorul

Lucrarea de față își propune să contribuie la dezbaterile problematicii abaterilor de la disciplina Bisericii prin abordarea unei chestiuni pe care o consider o necesitate preliminară oricărei dezbateri, anume, care este temeiul disciplinei ecleziale. Faptul că Biserica are un cadru normativ nu este de la sine înțeles, așa cum dovedește polemica dintre legalism și spiritualism, care traversează tradiția creștină, de la germenii ei în iudaism până astăzi. Mântuitorul Hristos a fost răstignit în numele Legii (In 19, 7), iar semnificația acesteia a fost una dintre motivele principale de separare a diverselor ramuri istorice ale creștinismului (separarea de iudaism, divizarea creștinismului apusean – *sola gratia* –, dar și înțelegerea diferită a autorității în Biserică între Ortodoxie și papism). Chiar și tradiția răsăriteană cunoaște asemenea tensiuni (dintre oficiu și harismă, de exemplu).

---

*Dr. Sebastian Moldovan, conferențiar la Facultatea de Teologie Ortodoxă *Andrei Șaguna* din cadrul Universității *Lucian Blaga* din Sibiu, România. Email: smoldova@yahoo.com

Conf. Dr. Sebastian Moldovan

În zilele noastre, o serie întreagă de probleme, care stârnesc controverse și chiar tulbură unitatea și pacea Bisericii, au la rădăcină concepții diferite privitoare la normă și autoritate: de exemplu, problema calendarului, jurisdicțiile în Diaspora, aplicarea pastorală a sfintelor canoane, limba de cult, dialogurile ecumenice sau, mai general, raportul dintre tradiție și înnoire.

Este evident, creștinismul moștenește și duce mai departe o cultură de tip nomotetic, pe care o exprimă un lexic de tip juridic destul de bogat: *diathesis*, *logos*, *nomos*, *enthole*, *kanon*, *horos*, *taxis*, *akolouthia*, *pedalion* sau *regula fidei*, *lex orandi/credendi/operandi*, *ordo* etc.

Pe de altă parte, la fel de evident, creștinismul se autodefineste cel mai frecvent drept o cultură a duhului, a iertării, a iubirii¹. Pilda numită a „fiului risipitor” (Lc 15, 11-32) exprimă elocvent acest specific. În ea, Mântuitorul ne arată nu doar cum fiul poate depăși eșecul neascultării, ci și cum, pentru a face posibil succesul unui asemenea demers, tatăl neglijează/depășește (atât la plecare, cât și la venire) normele severe ale autorității parentale specifice lumii antice.

În prezentarea de față, sunt preocupat de raportul dintre aceste două evidențe, cu alte cuvinte între *nomos* și *agape*, așa cum le înțelegem în tradiția noastră. Cum poate fi iubirea o poruncă sau un imperativ sau cum poate fi prezent imperativul într-o relație de iubire? Mai sugestiv: există vreun imperativ în pilda fiului risipitor?² Desigur, importanța acestei chestiuni derivă din implicațiile pe care le are asupra diverselor aspecte ale vieții bisericești – precum cele „disciplinare”, evocate mai sus.

Cu toate că nu voi prezenta un argument destul de elaborat, consider că o serie de pasaje din Sf. Scriptură sunt suficiente pentru a contura câteva dintre semnificațiile acestui concept în tradiția noastră:

---

¹ Ierom. Rafail Noica, *Cultura Duhului*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2002. Probabil cel mai vocal exponent ortodox contemporan al acestei perspective este Christos Yannaras, iar cele mai remarcabile pledoarii ale sale sunt *Persoană și eros*, Ed. Anastasia, București, 2000, respectiv *Libertatea moralei*, Ed. Anastasia, București, 2004. Un util arc peste timp, care dovedește perenitatea ideii, realizează Oda Wischmeyer în *Liebe als Agape: Das frühchristliche Konzept und der moderne Diskurs*, Mohr Siebeck, 2015. Pentru teologia rusă, v. Johannes Miroslav Oravec, *God as Love: The Concept and Spiritual Aspects of Agape in Modern Russian Religious Thought*, Eerdmans, 2014. O excelentă abordare din perspectiva celui alt pol al problematicii noastre, cel nomotetic, la Picu Ocoleanu, *Liturghia poruncilor divine: prolegomene teologice la o nouă cultură a legii*. Ed. Christiana, București, 2008. Nu mi-a fost accesibilă monografia John Anthony McGuckin, *The Ascent of Christian Law: Patristic and Byzantine Formulations of a New Civilization*, St. Vladimir's Seminary Press, 2012. Se cuvine să recunosc cât de mult ideile de mai jos datorează tatălui meu, Pr. Ilie Moldovan, ca și operei finale a lui Michel Henry, cu deosebire *Eu sunt adevărul. Petru o filosofie a creștinismului*, Ed. Deisis, Sibiu, 2000.

² *Imperativ* – ceea ce trebuie, spre deosebire de *indicativ* – ceea ce este. Distincția reprezintă probabil subiectul cel mai frecventat al metaeticii.

Imperativul (normă, lege, poruncă, ordine, rânduială, disciplină, autoritate).

1. Dumnezeu este viu (Mt 16, 16; In 6, 69, 2 Cor; v. și Iez; 1 Tim; Evr; Apoc *passim*) și dă viață (Ps 35, 9; 84, 6; 142, 11; Is 38, 16; Neem (2 Esd) 9, 6; In 5, 21, 6, 33, 63; Apoc 21, 6).
2. Hristos este viața: „Întru El era viață și viața era lumina oamenilor” (In 1.4), „Eu sunt calea, adevărul și viața” (In 14, 6), „Eu am venit ca viață să aibă și din belșug să aibă” (In 10.10); „Hristos, Care este viața voastră..” (Col 3, 4); (FA 3, 15: *αρχηγος της ζωης*).
3. Viața se caracterizează prin creștere (Gen 1,28; In 10.10; FA 6.7; 12.24).
4. Biserica este trup viu (Efes 1, 22-23), iar tradiția este fluxul *intra*-generațional și *inter*-generațional al vieții: „Ce era de la început, ce am auzit, ce am văzut cu ochii noștri, ce am privit și mâinile noastre au pipăit despre Cuvântul vieții, „Și Viața s-a arătat și am văzut-o și mărturisim și vă vestim Viața de veci, care era la Tatăl și s-a arătat nouă” – „Ce am văzut și am auzit, vă vestim și vouă, ca și voi să aveți împărtășire cu noi.” (1 In 1, 1-3; „cuvintele vieții: In 6.68; FA 5, 20; Fil 2, 16).
5. Ca trup al lui Hristos, Biserica are unitatea și coerența unui organism viu, care trăiește în El: „Din El, tot trupul bine alcătuit și bine încheiat, prin toate legăturile care îi dau tărie, își săvârșește creșterea, potrivit lucrării măsurate fiecăruia din mădule, și se zidește întru dragoste.” (Efes 4, 16); „... să se țină strâns de capul de la care trupul tot, prin încheieturi și legături, îndestulându-se și întocmindu-se, sporește în creșterea lui Dumnezeu” (Col 2, 19).

Pe baza acestui rezumat, putem afirma că Dumnezeu este *singurul* viu și *singurul* care dă viață. Nu există decât o unică viață, a lui/la Dumnezeu, iar viața făpturilor este o împărtășire din viața Lui, o *convivialitate*/comuniune cu El, primită ca dar.

Ținând cont că viața lui Dumnezeu este întreit-ipostatică, mai putem afirma și că viața este prin definiție perihoretică, având drept caracteristici esențiale comuniunea, dăruirea și creșterea. Putem rezuma caracteristicile vieții lui/de la Dumnezeu prin termenul „surplus/debordare” (ἐγὼ ἦλθον ἵνα ζωὴν ἔχωσιν καὶ περισσὸν ἔχωσιν, In 10, 10)

Putem răspunde oricărui dar, deci și darului vieții, în trei moduri: 1) recunoștința și dăruirea înapoi (Euharistia: „aducând Ție ale Tale dintru ale Tale, în toate și pentru toate, Ție îți mulțumim...”, conform celor mai multe manuscrise vechi) – ceea ce închide circuitul darului și îl amplifică; 2) refuzul (sinuciderea); 3) încercarea de a-l însuși fără legătură cu Dăruitorul (ca pe un „cont propriu”). Astfel, darul vieții poate fi însușit/câștigat (varianta 1) sau pierdut (variantele 2 și 3).

Într-un text important, Sf. Maxim Mărturisitorul arată, pe de o parte, că viața noastră este o împărtășire continuă din unica viață a lui Dumnezeu („orice viață se

susține printr-o hrană proprie și corespunzătoare”), iar, pe de altă parte, că avem posibilitatea de a ne însuși această viață fie în comuniunea cu Dăruitorul ei („hrana vieții fericite este Pâinea care S-a pogorât din cer și a dat viață lumii”), fie pe cont propriu („cele ale lui Dumnezeu, fără Dumnezeu și înainte de Dumnezeu, și nu după Dumnezeu”)³. În cel de-al doilea caz, ceea ce ne însușim în realitate nu mai este viața originară, autentică, ci una muritoare, cu alte cuvinte, o viață care se epuizează întrucât nu se mai alimentează din Originea sau Izvorul vieții, ci pe seama celorlalte fapte care, ca și omul, nu au de fapt viață în sine. (De remarcat înțelegerea morții nu ca o absență a vieții, care ar începe la deces, ci ca un alt mod de viață decât cel al comuniunii cu Dumnezeu.) Putem identifica o viziune similară în pilda „fiului risipitor”: încercarea de a valorifica moștenirea (i.e., viața) separat de izvorul ei (tatăl), conduce la o existență care se epuizează („a cheltuit totul”, Lc 15, 14). Voi folosi expresia „pe cont propriu” pentru a desemna această încercare de însușire a vieții care eșuează.

Aparent, Sf. Maxim se contrazice pentru că afirmă în același timp despre o însușire a vieții lui/de la Dumnezeu fără Dumnezeu că „aceasta nu se putea”. De fapt, ceea ce nu se poate este însușirea fără Dumnezeu a *vieții ca viață*, iar ceea ce este posibil este însușirea ei *ca moarte*, ca un mod denaturat de a exista. Avem aici, desigur, doctrina răsăriteană a răului, căderii și păcatului nu ca simplă neascultare sau infrațiune, în sens juridic, ci ca deturnare a puterilor vieții de la scopul lor⁴.

Motivul acestui „nu se putea”, deci al eșecului, este subliniat în altă parte de Sf. Maxim prin ideea existenței unei legi specifice a Providenței în acest sens⁵. Desigur, avem de-a face aici cu o lege, deci cu un imperativ. Am putea afirma simplu că imperativul reprezintă voia – absolută și veșnică – a lui Dumnezeu (Rm 12.2; Efes 1, *passim*). Perspectiva urmărită aici ne descoperă însă o *logică* inerentă a acestei voințe suverane: Dumnezeu binevoiește nu doar să existăm (să ne aducă de la neființă la ființă), ci să ne dea *viața ca viață*. În această tautologie, viața este atât independentă de noi, necondiționată, gratuită (natura este „grație creată”) – este *viața ca dar*, însă depinde și de noi – este *viața ca însușire a darului*.⁶ Or, așa cum am văzut, avem posibilitatea de a ne însuși viața și într-un mod care nu îi este

³ *Ambigua*, 10.28 sau 42, în numerotarea P. D. Stăniloae din Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, PSB 80, EIBMBOR, București, 1983, pp. 155-156.

⁴ A se vedea, mai pe larg, cele două definiții ale răului pe care le oferă Sf. Maxim în *Prologul* la scrierea sa *Răspunsuri către Talasie*.

⁵ „Căci există o regulă și o lege a Providenței așezată în fapte, potrivit căreia cei ce s-au arătat nerecunoscători pentru bunurile primite, sunt povățuiți spre recunoștință prin cele potrivnice, trebuind să facă experiența celor contrare ca să cunoască puterea dumnezeiască care le-a dăruit bunurile”, în *Răspunsuri către Talasie*, 52, Filocalia, vol. III, Sibiu, 1948, p. 219.

⁶ Verbul *a însuși*: a face al tău, a transforma ceva în ceea ce ești tu însuși. De unde substantivul *însușire*, proprietate.

Imperativul (normă, lege, poruncă, ordine, rânduială, disciplină, autoritate).

propriu, ca viață care se epuizează, adică muritoare. În acest sens, ideea de imperativ exprimă faptul că Dumnezeu ne dăruiește viața spre a ne-o însuși, însă nu ne-o putem însuși *ca viață* în orice mod, ci *numai în modul propriu al vieții însăși*, adică în modul comuniunii cu El, ca *viață a lui/de la Dumnezeu*.

Dacă simplul fapt de a exista (Gen 1, 3 și Gen 1, 26-27) exprimă deja un prim imperativ sau, mai corect spus, o primă formă/modalitate a imperativului, realizarea comuniunii cu Izvorul vieții este o a doua modalitate a imperativului.

În plus față de ideea simplă că imperativul exprimă voia lui Dumnezeu, cele discutate până aici ne arată că imperativul exprimă darul *vieții ca viață*: Dumnezeu nu doar ne constrânge să existăm, ci dăruindu-ne viața Sa, ne oferă existența constrânsă de o exigență specifică, anume însușirea vieții *așa cum este ea* în Cel care o dăruiește.

Acest al doilea aspect sau a doua modalitate a imperativului este subliniată în altă pildă arhicunoscută a Mântuitorului: pilda talanților (Mt 25, 14-30). Pilda subliniază limpede motivul pentru care stăpânul cere socoteală slugilor sale pentru talanții încredințați: nu pentru propriul câștig („care seceri unde n-ai semănat și aduni de unde n-ai împrăștiat”, 25, 24), ci tocmai pentru câștigul slugilor („celui ce are i se va da și-i va prisosi”, 25, 29). Stăpânul impune înmulțirea talanților ca premiză pentru a dăruii încă și mai mult. De subliniat că cei care înmulțesc talanții nu merită mai mult, ci numai se dovedesc capabili de a valorifica ceea ce primesc și, în consecință, stăpânul poate *plusa* – mai precis, se bucură să o facă! („peste puține ai fost credincioasă, peste multe te voi pune”, 25, 21, 23). Așadar, pilda aceasta ne arată că imperativul înmulțirii nu exprimă altceva decât intenția unei dăruiri de a crește. Înmulțirea talanților este însușirea acestora ca surplus, nu ca o simplă păstrare sau utilizare („iată, ai ce este al tău” 25, 25).

Putem generaliza această învățătură și afirma că orice imperativ (normă, lege, poruncă, ordine, rânduială, disciplină) îndeamnă la un câștig (sau la evitarea unei pierderi). (Din punct de vedere subiectiv, acest lucru este afirmat în alt cuvânt al Mântuitorului: „unde este comoara ta, acolo va fi și inima ta”, Mt 6, 21.) Mai sintetic, *imperativul este indicativul câștigului*.

Aplicând pilda talanților la concepția despre viață de mai sus, înțelegem mai bine modul propriu de existență al vieții ca și ceva care sporește permanent, ca o dăruire cu abundență (περισσόν, In 10, 10), pe care nu o putem însuși cu adevărat decât numai în acest mod, adică în sensul indicat de exigența/imperativul ei, așa cum subliniază foarte apăsător expresia *δοθήσεται και περισσευθήσεται* (Mt 25, 29). O însușire a vieții altfel decât în logica ei proprie – adică, doar ca și păstrare sau cheltuire/epuizare – este cel mai mare paradox, paradoxul păcatului și al morții.

Ce înseamnă însă acest imperativ al vieții ca viață, ce presupune această însușire a vieții ca și creștere și înmulțire a ei? Ne pot ajuta să deslușim acest aspect alte câteva afirmații ale Mântuitorului.

În Lc 6, 38 (unde apare „care se revarsă”, ὑπερεκχυνόμενον), este stabilit principiul „măsură pentru măsură” (*tantum-quantum*; paralele în Mt 7, 2 și Mc 4, 24). La prima vedere, acesta se referă la o răsplată pentru faptele noastre bune, la ceea ce câștigăm ca și consecință a unor asemenea fapte. Fără a contrazice acest aspect – care poate fi circumscribit legii morale naturale, principiului reciprocității („ceea ce voiți să vă facă vouă oamenii...” Mt 7, 12), putem identifica aici și un alt înțeles, specific legii morale a Noului Testament, dacă punem ideea reciprocității față în față cu învățătura Domnului din Mt 5, 38-48, rezumată în versetul 47 printr-o simplă întrebare: „ce faceți voi *mai mult*?” (τί περισσὸν ποιεῖτε;). Aici Domnul solicită nu doar depășirea retalierei (legea talionului), ci chiar și a reciprocității (5, 46-47)! Deși nu se rezumă la iubirea de vrăjmași (compară 5, 42 cu 5, 39-41, 44), această formă de iubire maximă (desăvârșită, 5, 45, 48) ne oferă cheia hermeneutică a imperativului formulat aici. În general, avem două moduri în care acționăm în condiții de adversitate: confruntarea cu adversarul, în speranța înfrângerii acestuia, sau capitularea, din lașitate. Însă, de fapt, ambele strategii au aceeași motivație: teama de a nu pierde ceea ce ni se pare important pentru noi. Domnul ne îndeamnă aici să recurgem la o a treia strategie: să facem *mai mult* decât ne constrânge adversarul, să *plusăm!* (5, 39-41) Numai ceea ce facem „mai mult”, dincolo de constrângeri (pierderi inevitabile) sau interese (renunțări la ceva pentru a câștiga altceva), numai ceea ce facem necondiționat, gratuit nu mai vine din teama de a nu pierde („frica de moarte care îl ține pe om în robie toată viața”... Evr 2, 15), ci este expresia libertății, deci a iubirii autentice.

Când Domnul adaugă „nu vă adunați comori pe pământ [...], ci vă adunați comori în cer” (Mt 6, 19-20) se referă tocmai la ceea ce câștigăm prin această strategie, pentru că, dacă „în cer” desemnează o răsplată de la Tatăl („care este în ascuns”, 6, 18), atunci aceasta este desigur o răsplată în termeni de viață, iar ceea ce este în termeni de viață înseamnă însușire. Cu alte cuvinte, în aceste pasaje, Domnul ne învață că numai ceea ce dăruim – așadar, numai prin acest „mai mult” – devine inalienabil, al nostru. Din acest punct de vedere, „măsură pentru măsură” nu desemnează doar ceea ce, în plan uman, primim înapoi de la alții (prima măsură) în urma a ceea ce le-am dăruit noi mai întâi (a doua măsură), ci și faptul că, în planul raportului nostru cu Dăruitorul vieții, ne însușim din viața Lui numai în măsura și numai atâta cât dăruim altora.

Pentru a ilustra mai bine acest principiu *tantum-quantum*, putem folosi ca analogie o fântână. O fântână primește apă proaspătă din pânza freatică, și numai *atâta* primește *câtă* este scoasă din ea. Dacă din ea nu este scoasă apă, fluxul de apă dinspre pânza freatică și fântână se oprește și canalele fine din pământ prin care se realiza alimentarea ei se înfundă, iar fântâna devine practic o baltă sau chiar seacă.⁷

⁷ Acest principiu poate fi identificat în întâlnirea Mântuitorului cu femeia samariteană de la fântâna lui Iacob; desigur, fântâna este femeia, iar pânza freatică, Domnul (In 4, 5-26; cf. In 7, 38).

Imperativul (normă, lege, poruncă, ordine, rânduială, disciplină, autoritate).

Prin urmare, nu putem să ne însușim viața lui/de la Dumnezeu decât în măsura în care ne-o însușim ca viață, adică prin creșterea/înmulțirea ei prin dăruire.

Acest imperativ, această logică a vieții apare chiar în persoana Mântuitorului care umple de viața Sa ca Dumnezeu umanitatea Sa tocmai prin dăruirea de Sine în jertfă. Dacă în logica vieții muritoare, supraviețuirea presupune conservarea acesteia în integritatea trupului închis în limitele sale biologice, în logica vieții celei noi, însușirea vieții se realizează numai prin „frângerea” trupului și „vărsarea” sângelui, adică a vieții, spre comuniune de viață cu ceilalți (ἐκχυννόμενον, Mt 26, 28; Mc 14, 24; cf. Lc 22, 20).

Întrucât forma cea mai înaltă de dăruire este iubirea necodificată (In 13, 1), dusă până la sacrificiul de sine (In 15, 13), putem afirma că legea sau logica vieții, care este creșterea și înmulțirea, este identică cu iubirea. O afirmație asemănătoare făcea Sf. Nicolae Cabasila în celebra sa scriere „Viața în Hristos”: „Ce poate fi mai potrivit să se numească viață decât iubirea?”⁸

Ca să sintetizăm tot ceea ce am obținut din discuția de mai sus, în perspectivă teologică, ceea ce numim imperativ exprimă/indică logica *vieții ca iubire*.

Această înțelegere a imperativului are câteva consecințe importante pentru discuția noastră.

1. Tot ceea ce se petrece în Biserică, întreaga ei viață, are loc în această logică: „ținând adevărul, în iubire, să creștem întru toate pentru El, Care este capul – Hristos, din care tot trupul bine alcătuit și bine încheiat, prin toate legăturile care îi dau tărie, potrivit, lucrării măsurate fiecăruia din mădulare, își săvârșește creșterea spre zidirea întru iubire.” (Efes 4, 15-16; de remarcat, creșterea și zidirea au loc prin iubire: τὴν αὐξήσιν τοῦ σώματος ποιεῖται εἰς οἰκοδομὴν ἑαυτοῦ ἐν ἀγάπῃ). Sau „să luăm seama unul altuia, spre stimularea iubirii și a faptelor bune” (εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ καλῶν ἔργων, Evr 10, 24).
2. Întreg sistemul de norme al Bisericii – poruncile Legii Vechi ca și ale Legii Noi – exprimă acest imperativ, și numai pe acesta. „Iată, Eu astăzi ți-am pus înaintea viața și moartea, binele și răul. Dacă vei asculta poruncile Domnului Dumnezeului tău, pe care Eu ți le-am poruncit astăzi, să iubești pe Domnul Dumnezeul tău, să umbli în toate căile Lui și să păzești toate dreptățile Lui și judecățile Lui, vei trăi și vei fi numeros...” (Dt 30, 15-16). „Dacă păziți poruncile Mele, veți rămâne în iubirea Mea, după cum și Eu am păzit poruncile Tatălui Meu și rămân întru iubirea Lui. [...] Aceasta este porunca Mea: să vă iubiți unul pe altul, precum v-am iubit Eu.” (In 15, 10, 12)

⁸ *De vita in Christo*, PG 150, 725 CD.

3. Rostul imperativului și al normelor care îl exprimă este unul singur: însușirea vieții ca viață, prin însușirea modului de acțiune (gândire, dispoziție afectivă, comportament) pe care îl numim iubire⁹.
4. Această perspectivă este confirmată și de ceea ce numim disciplina sau legislația canonică a Bisericii. Sfintele canoane sunt „ale lui Dumnezeu” (των κανονικων αυτου διαταξεων, Sinodul VII Ecumenic, canonul 5)¹⁰ și au ca scop „tămăduirea sufletelor și vindecare patimilor” (προς ψυχων θεραπειαν και ιατρειαν παθων, Sinodul Trulan, canonul 2)¹¹. Limbajul pedagogic și cel terapeutic abundă în sfintele canoane, așa cum vedem în special în canoanele 102 Trulan (vezi și 2; 41; 96) sau în scrisoarea pastorală a Sf. Grigorie al Nyssei, dar și în canoanele Apostolic 31, Efes 8, I-II Constantinopol 3, ca și cele ale Sf. Vasile cel Mare (2; 3; 27; 29; 38; 74; 90). De pildă, canonul 96 de la Trulan afirmă: „Îi vindecăm părintește cu pedeapsă potrivită, povățuindu-i și învățându-i să viețuiască cu înțelepciune” (επιτιμω προσφορω πατρικως θεραπευομεν...) ¹². Merită să reproducem aici un pasaj din introducerea la culegerea canonică numită *Synagoga în 50 de titluri*, atribuită patriarhului Ioan al Constantinopolului (Scolasticul): „Acești oameni [ucenicii și apostolii, respectiv urmașii lor, n.n.] nu au socotit că ar trebui să facă rău răufăcătorilor, așa cum fac legile civile (pentru că aceasta este o naivitate și o neglijență), ci au fost zeloși să înfrunte cu bucurie pericole pentru turma lor și să-i îndrepte pe cei care s-au rătăcit. Ca și Păstorul cel bun, ei s-au grăbit fără ezitare după oricine a rătăcit sau și-a abătut direcția de la calea cea dreaptă, și s-au luptat să-i scoată prin tot felul de mijloace pe cei care au căzut deja cu capul înainte în groapă. Cu mare înțelepciune și pricepere, au tăiat cu cuțitul Duhului ceea ce era deja putred și pierdut, în timp ce ceea ce a fost doar vătămat și slăbit au legat cu diferite medicamente blânde și cu

---

⁹ Sf. Maxim Mărturisitorul: „Fiecareia din aceste legi [n.n. – cea naturală, cea scrisă și cea a harului] îi corespunde o anumită viețuire și un anumit curs al vieții, ca și o dispoziție lăuntrică deosebită, produsă de acea lege prin voia celor ce se conformează cu ea.” (*Răspunsuri către Talasie*, 64, în *ibidem*, p. 410); „Tot scopul poruncilor Mântuitorului este să slobozească mintea de necumpătare și de ură și să o ducă la iubirea Lui și a aproapelui...” (*Capete despre iubire*, IV.56, în *Filocalia*, vol. II, Sibiu, 1947, p. 108); „Dumnezeu, Care ți-a făgăduit ție bunurile veșnice și a dat în inima ta arvuna Duhului, ți-a poruncit să ai grijă de viața ta, ca omul dinlăuntru, izbăvindu-se de patimi, să înceapă de aci înainte a se bucura de bunuri” (*Ibidem*, IV.78, p. 113; a se vedea și I.61,79, *ibidem*).

¹⁰ G. Rhalles and M. Potles (ed.), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. II, Athenai, 1852, pp. 572-73.

¹¹ *Ibidem*, p. 308-310.

¹² *Ibidem*, p. 533.

Imperativul (normă, lege, poruncă, ordine, rânduială, disciplină, autoritate).

pansamente cuvântătoare. Astfel, prin harul și conlucrarea Duhului au readus la prima lor sănătate pe cei bolnavi¹³.

Așadar, scopul disciplinei penitențiale a Bisericii, precum și întreg sistemul de norme ecleziale și pastorale, reprezintă însușirea, promovarea și vindecarea vieții prin buna funcționare sau restaurarea capacității de a iubi. Când nu procedează așa, orice mădular al Bisericii, comunitate sau individ, indiferent de poziția sa ierarhică, se află în abatere¹⁴.

Să mai adăugăm doar că cercetarea contemporană a stării de bine a oamenilor confirmă din plin rostul iubirii în viața noastră. O cercetare desfășurată la Harvard intitulată „The Study of Adult Development”, a urmărit longitudinal viața a mai mult de 800 de persoane pe mai mult de 60 de ani (1938-2009), pentru a descoperi care factori contribuie la o îmbătrânire satisfăcătoare. Rezultatele au fost rezumate astfel: „Singurul lucru care merită în viață sunt relațiile cu alte persoane. Fericirea înseamnă iubire. Punct!”¹⁵.

¹³ V. Benešević, *Sinagogă v 50 titulov i drugie juridičeskie sborniki Ioanna Scholastika*, St. Petersburg 1914, reed. Leipzig 1972, citat după David Wagschal, *Law and Legality in the Greek East: The Byzantine Canonical Tradition*, 381-883, Oxford University Press, 2015, p. 293; traducerea îmi aparține.

¹⁴ Merită semnalat aici studiul comparativ, încă actual, al ierod. Ilarion Troițki (ulterior episcop al Vereii, acum venerat ca sfânt mărturisitor), intitulat „Pocăința în Biserică și în Catholicism” (1913), tradus în Sf. Ilarion Troițki, *Moștenirea teologică. Scrieri alese*, Ed. Sophia, București, 2014.

¹⁵ Este vorba de George E. Vaillant, *Triumphs of Experience. The Men of the Harvard Grant Study*, Harvard University Press, 2012, rezumată de autor la <http://www.duodecim.fi/xmedia/duo/pilli/duo99210x.pdf>.